

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-13>

УДК 338.2

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF THE APPLICATION OF THE CONCEPT OF ADAPTIVE MANAGEMENT IN ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Смерічевський Сергій Францович

доктор економічних наук, професор кафедри,

Національний авіаційний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2102-1524>

Smerichevskiy Serhii
National Aviation University

У статті проаналізовано особливості застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств. Визначено сутність економічної безпеки підприємства з точки зору різних підходів. Проаналізовано класифікацію загроз економічній безпеці підприємства за класифікаційними ознаками з позиції адаптивності й джерел ризику. Систематизовано принципи управління економічною безпекою в контексті забезпечення належного рівня адаптивності, до яких віднесено принципи компетентності, ієрархічності, комплексності, результативності, адаптивності, об'єктивності, своєчасності, інтегрованості, ризикоорієнтованості, безперервності, планомірності. Охарактеризовано основні групи рішень та заходів, що здійснюються керівництвом підприємства в процесі адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки, до яких віднесено: правові, інформаційно-аналітичні, кадрові, ресурсні, техніко-технологічні, фінансово-економічні, мотиваційні, превентивні. Обґрунтовано задачі адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, адаптивне управління, підприємство, система економічної безпеки, класифікація загроз, принципи управління економічною безпекою.

The article analyzes the peculiarities of application of the concept of adaptive management while ensuring economic security of enterprises. The essence of economic security of the enterprise from the point of view of different approaches is defined. The classification of threats to the economic security of the enterprise according to different classification features is analyzed, in particular: By origin, by nature, depending on the possibility of forecasting, depending on the probability of realization, depending on the volume of losses, by degree of probability. The principles of economic security management are systematized in the context of ensuring the proper level of adaptability to which the principles of competence, hierarchy, complexity, efficiency, adaptability, objectivity, timeliness, integration, risk-coordination, continuity, uniformity. The main groups of decisions and measures, which are carried out by the management of the enterprise in the process of adaptive management at providing of economic security, to which are described: Legal, informational-analytical, personnel, resource, technical-technological, financial, economic, motivational, preventive. The tasks of the adaptive management in providing economic security of the enterprise are justified. It is determined that the application of the concept of adaptive management in providing economic security of enterprises can give the enterprise a number of advantages such as: Substantiation of the necessary information base for ensuring the adoption of appropriate managerial, security decisions; adequate information and analytical support in the context of constant monitoring of emergency and industrial factors influencing the economic security of the enterprise; ensuring minimization of negative impact of threats arising in the external environment in the context of ensuring adequate level of adaptability; increasing the effectiveness of the economic security system by increasing its level of control and ensuring proper process planning; synergy of joint efforts aimed at development and realization of an effective system of economic security of the enterprise.

Keywords: Economic security, enterprise, economic security system, adaptive management, principles of economic security management.

Постановка проблеми. Динамічність зовнішнього та внутрішнього середовища, сучасні інноваційно-цифровізаційні тенденції, посилення конкурентної боротьби актуалізує питання щодо ідентифікації ризиків економічній безпеці підприємств з метою застосування своєчасних координаційних дій щодо нейтралізації загроз. При цьому особливої значущості набуває необхідність розробки концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств з метою уникнення порушення оптимального рівня стійкості, адже адаптивність дозволяє забезпечувати належний управлінський вплив з урахуванням мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження особливостей управління економічною безпекою підприємства знаходить своє відображення у працях багатьох вітчизняних науковців, таких як О. В. Ареф'єва [1], О. М. Вовк [2], Н. Є. Гришко, А. М. Ковальчук [4; 5], Т. І. Лепейко, С. Т. Пілецька [6], В. В. Прохорова [7], А. М. Штангрет, О. Ф. Яременко та ін. Проте, динамічність сучасних економічних процесів вимагає постійного моніторингу та аналізу чинників адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств

Метою статті є дослідження особливостей застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація підприємства до динамізму конкурентного середовища вимагає

постійного забезпечення економічної безпеки і належного управління нею. Зазначимо, що економічна безпека характеризується таким станом а потенціалом розвитку підприємства в умовах кризових викликів, що передбачає досягнення позитивного економічного ефекту через забезпечення одержання належного рівня прибутку та задоволення потреб споживачів. Узагальнюючи, було виокремлено підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства можна систематизувати наступним чином (рис. 1):

- стан захищеності,
- ефективність застосування наявних ресурсів для превентивного управління ризиками;
- система конкурентних заходів для збереження стійкості на ринках,
- здатність до відтворення та адаптації,
- сталий розвиток в умовах інноватики, інтелектуалізації та цифровізації.

В контексті застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств необхідно розуміти впливу яких ризиків і загроз піддається підприємство в процесі свого функціонування, які можуть бути викликані різними джерелами (рис. 2).

До основних цілей формування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств можна віднести [8]:

- забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та технологічної незалежності ресурсів підприємства;
- забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості і незалежності підприємства та результативності його діяльності;

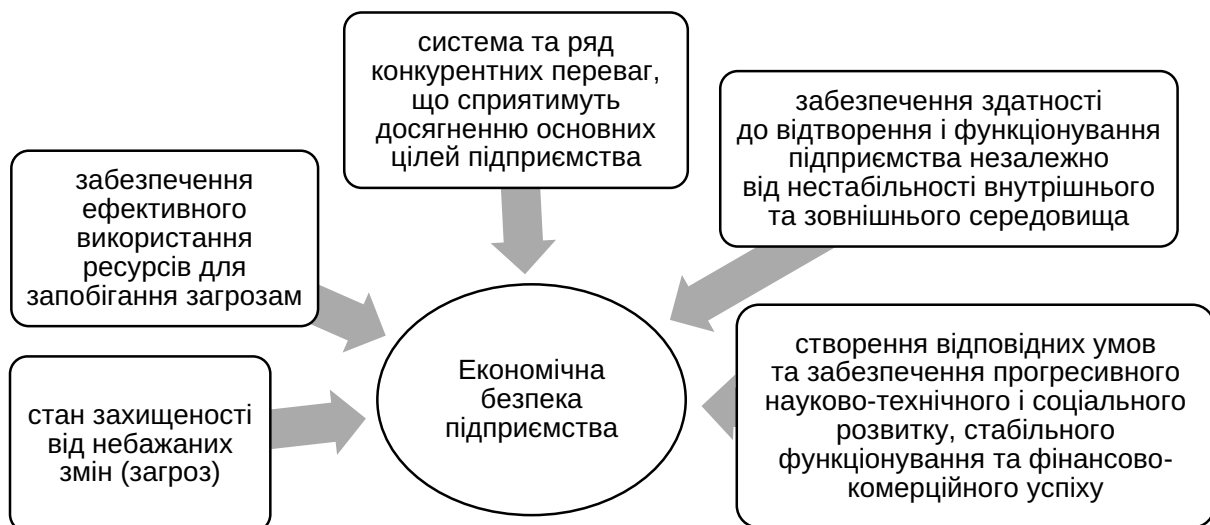

Рис. 1. Сутність економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором за даними [1; 4; 6]

Рис. 2. Класифікація загроз економічної безпеки підприємства

Джерело: удосконалено на основі [6, с. 66]

– забезпечення дотримання принципу оптимальності в контексті формування організація структури і висока ефективність управління нею;

– забезпечення дотримання принципів екологічності та раціонального природокористування з метою найменш можливого впливу підприємства на навколишнє середовище та економії витрат ресурсів;

– інтелектуалізація праці, забезпечення високого рівня кваліфікації персоналу підприємства та ефективності колективних досліджень і розробок.

Забезпеченню відповідного рівня стійкості та прибутковості діяльності сприяє ідентифікація та розуміння адаптивних принципів управління економічною безпекою (рис. 3).

Дестабілізаційні фактори зумовлюють необхідність застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств, що дещо відрізняється від традиційної. Погоджуємось із В. Прохоровою, А. Крутовою, К. Дяченко, що «дана відмінність полягає у ряді властивостей, серед яких: можливість протистояти загрозам та їх нівелювати, здатність змінюватись, самонавчатись, саморозвиватись, проявляти властивості детермінізму, враховувати інтереси стейкхолдерів, плюралізм економічної діяльності, відкритість, безбар'єрність, динамічність,

емерджентність, структурованість, швидкість реакції, трансцендентальність» [7].

На сучасному етапі розвитку до групи основних рішень та заходів, що здійснюються керівництвом підприємства в процесі адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки, можна віднести наступні:

– правові – система заходів, націлених на постійний і своєчасний моніторинг нових законодавчих ініціатив, які стосуються сфери економічної безпеки, та відповідне застосування усіх законодавчо-нормативних актів України в процесі боротьби за забезпечення конкурентних позицій суб'єкта господарювання;

– інформаційно-аналітичні – система заходів, що вживаються із метою прийняття дієвих та ефективних управлінських рішень, які можна співвіднести з тактикою та стратегією розвитку підприємства та належним інформаційно-аналітичним забезпеченням;

– кадрові – система заходів, націлених на уникнення ризиків і проблем, що пов'язані із володінням персоналом певною частиною інформації, що може кваліфікована як комерційна таємниця, із ризиками недостотної кваліфікації працівників, із зловживаннями чи помилками і т.д.;

– ресурсні – система заходів, спрямованих на своєчасне забезпечення виробництва

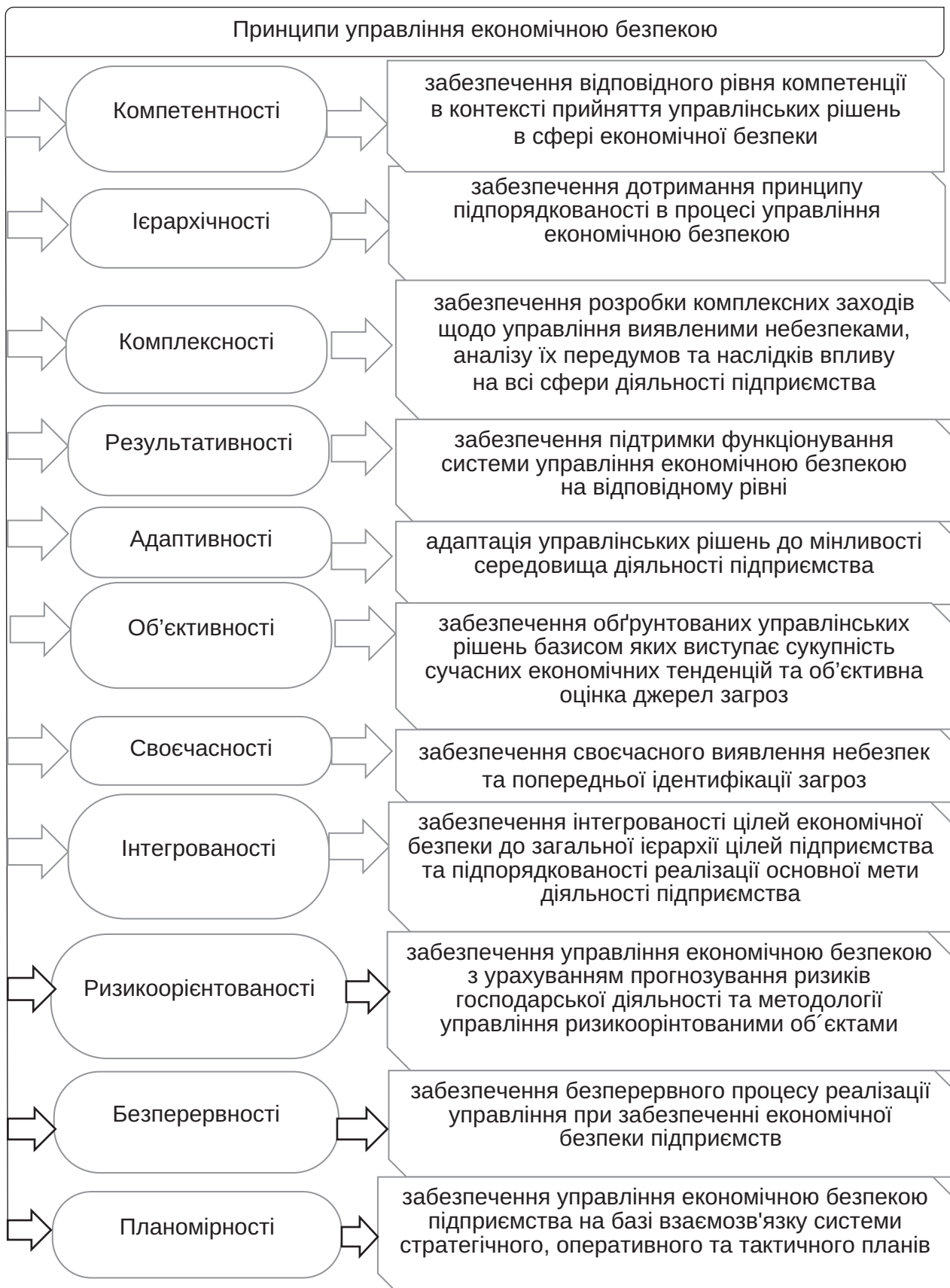

Рис. 3. Принципи управління економічною безпекою в контексті забезпечення належного рівня адаптивності

Джерело: сформовано автором за даними [3]

основними видами ресурсами: трудовими, матеріальними, інформаційними, фінансовими і т.д.;

- техніко-технологічні – система заходів, націлених на забезпечення відповідного рівня інноваційної політики підприємства, належного рівня освоєння виробничих потужностей, своєчасної модернізації основних засобів;

- фінансово-економічні – система заходів, які відносяться до питань забезпечення фінансової стабільності і незалежності, відповідного рівня економічної ефективності господарської діяльності, ефективного менеджменту та маркетингу з метою забезпечення високої конкурентоспроможності продукції, товарів, робіт, послуг;

- мотиваційні – система заходів, ключовим вектором яких є дії, націлені на посилення зацікавленості всіх сторін у розвитку підприємства та захищеності їхніх інтересів [5, с. 89–90];

- превентивні – система заходів, спрямованих на попередження, недопущення і усунення негативного впливу можливих

загроз економічній безпеці підприємства шляхом використання можливостей управлінського потенціалу [2, с. 126].

Рівні і завдання адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємства доцільно розглядати з точки зору динамічності зовнішнього середовища з метою забезпечення безпечного функціонування та розвитку (рис. 4).

Таким чином, застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств сприятиме оперативному реагуванню на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища виходячи із відповідного інформаційного забезпечення щодо наявних загрози, їх попередженню та нейтралізації джерел; дозволить швидко обґрунтувати різні варіанти управлінських рішень, їх оперативно коригувати та оцінювати; забезпечуватиме можливості здійснення оперативного аналізу визначених цілей функціонування підприємства та швидкого реагування на зміни з метою мінімізації рівня впливу загроз на стан економічної безпеки підприємства.

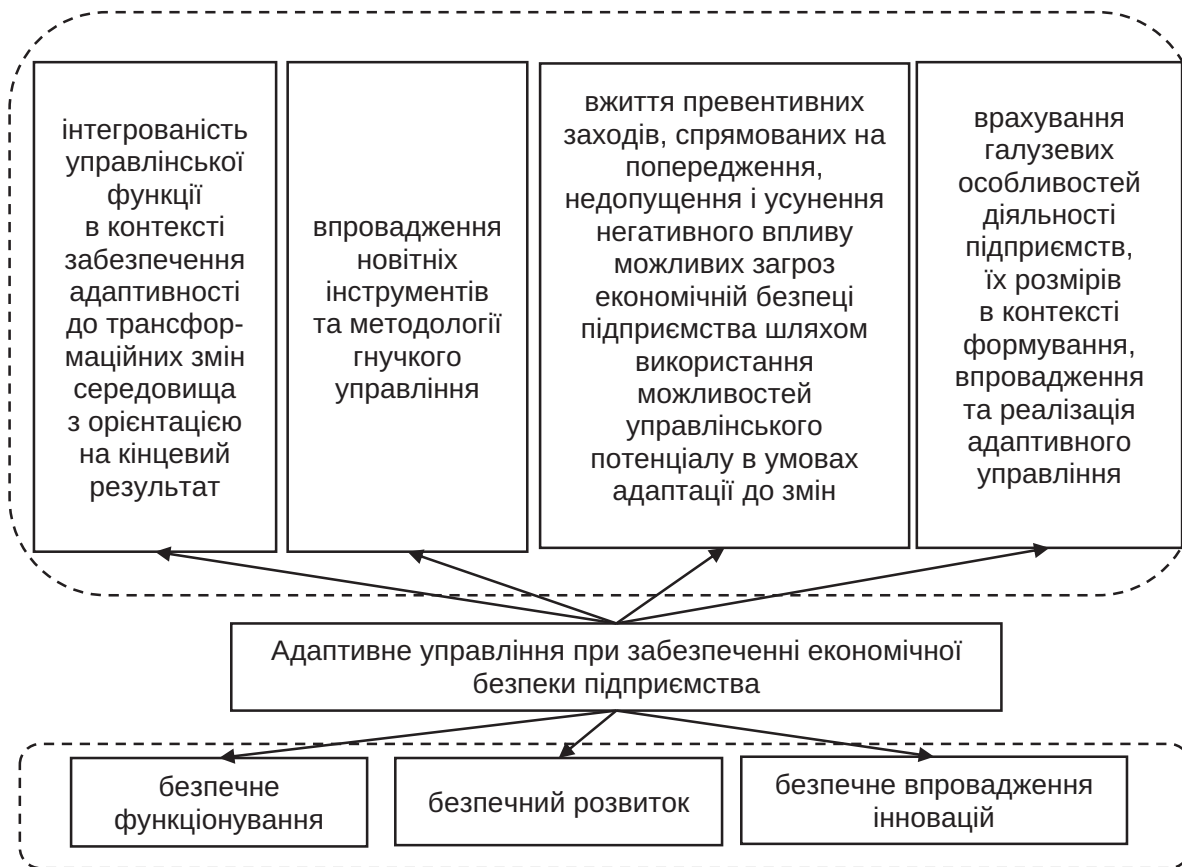

Рис. 4. Завдання адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємства

Джерело: сформовано автором

Висновки. Отже, застосування концепції адаптивного управління при забезпеченні економічної безпеки підприємств може надати підприємству низку переваг таких як: обґрунтування необхідного інформаційного підґрунтя для забезпечення прийняття відповідних управлінських, безпекових рішень; належне інформаційно-аналітичне забезпечення в контексті постійного моніторингу екзогенних та ендогенних факторів, що впливають на економічну безпеку підприємства; забезпечення мінімізації негативного впливу загроз, що виникають у зовнішньому середовищі в кон-

тексті забезпечення належного рівня адаптивності; зростання ефективності системи економічної безпеки за рахунок підвищення рівня її керованості та забезпечення належного планування процесів; синергізм спільних зусиль з метою розробки та реалізації ефективної системи економічної безпеки підприємства.

Перспективи подальших розвідок лежать в полі дослідження зарубіжного досвіду функціонування системи управління економічною безпекою підприємства із урахуванням адаптації до змін та можливості її імплементації у вітчизняну практику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(75). Ч. 1. С. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-12>.
2. Вовк О. М., Сафонік Н. П., Фрідрих Ю. В. Превентивне забезпечення безпеки і конкурентного статусу авіаційного підприємства. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2021. № 3 (75). С. 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.
3. Данілова Е. І. Концепція системного підходу до управління економічною безпекою підприємства : монографія. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2020. 342 с. DOI: <https://doi.org/10.36074/danilova.kontsepsiia-2020>.
4. Ковальчук А. М. Управлінські аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційної економіки. *Економічний вісник*. 2020. № 4. С. 211–218. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/72.211>.
5. Ковальчук А. М. Чинники стратегічного управління економічною безпекою підприємства в умовах змін. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 18. С. 88–93. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.18.2021.247231>.
6. Пілецька С. Т., Коритько Т. Ю., Кравчук Н. М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1. С. 64–69. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).64-69](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).64-69).
7. Прохорова В., Крутова А., Дяченко К. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку. *Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика»*. Серія «Економіка». 2022. Випуск 14(28). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10).
8. Сафонік Н. П., Дудік А. О. Особливості формування системи економічної безпеки авіапідприємств в умовах трансформаційних перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-9>.
9. Яременко О. І., Страхніцький Я. О. Теоретико-методичні основи забезпечення системи захисту критичної інфраструктури держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=2610> DOI: 10.32702/2307-2156-2022.1.38.
10. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С., Герасименко Л. В. Оцінювання економічної безпеки держави з використанням конструктивного підходу. *Бізнес Інформ*. 2020. №9. С. 44–55.

REFERENCES:

1. Aref'ieva, O. V., Piletska, S. T., Kravchuk, N. M. (2020) Adaptive management of the financial stability of the enterprise while ensuring its economic security [Adaptive management of the financial stability of the enterprise while ensuring its economic security]. *Problems of the systemic approach in economics*, 1(75), 1, 80–90. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-1-12>.
2. Vovk, O. M., Safonik, N. P., Fridrikh, Yu. V. (2021) Preventive security and competitive status of the aviation enterprise [Preventive security and competitive status of the aviation enterprise]. *Economic Bulletin of the Dnipro Polytechnic*, 3 (75). 123–134. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/75.123>.

3. Danilova, E. I. Kontsepsiia systemnoho pidkhopu do upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [The concept of a system approach to the management of the economic security of the enterprise]: a monograph. Vinnytsia: European Scientific Platform. 2020, 342 p. DOI: <https://doi.org/10.36074/danilova.kontsepsiia-2020>.
4. Kovalchuk A. M. (2020) Upravlinski aspekty otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh transformatsiinoi ekonomiky [Managerial aspects of assessing the economic security of an enterprise in the conditions of a transformational economy]. *Economic Bulletin*, 4, 211–218. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/72.211>.
5. Kovalchuk A. M. (2021) Chynnyky stratehichnoho upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva v umovakh zmin [Factors of strategic management of the economic security of the enterprise in conditions of change]. *Economic Bulletin of NTUU "Kyiv Polytechnic Institute"*, 18, 88–93. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.18.2021.247231>.
6. Piletska S.T., Korytko T. Yu., Kravchuk N. M. (2022) Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The mechanism for ensuring the economic security of the enterprise]. *Bulletin of the Economic Science of Ukraine*, 1, 64–69. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).64-69/](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).64-69/)
7. Prokhorova V., Krutova A., Diachenko K. (2022) Ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy v umovakh destabilizatsiinoho rozvytku [Economic security of Ukrainian enterprises in conditions of destabilizing development]. *Electronic scientific publication "Adaptive management: theory and practice". "Economy" series*, 14(28). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10).
8. Safonik N. P., Dudik A. O. (2022) Osoblyvosti formuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky aviapidpriemstv v umovakh transformatsiinykh peretvoren [Peculiarities of the formation of the system of economic security of airlines in the conditions of transformational transformations]. *Economy and society*, 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-9>.
9. Yaremenko, O. I. and Strakhnitskyi, Y. O. (2022), "Theoretical and methodological bases of ensuring the system of protection of critical infrastructure of the state", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 1, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2610>. DOI: 10.32702/2307-2156-2022.1.38.
10. Kozachenko H. V., Pohorelov Yu. S., Herasymenko L.V. (2020) Otsiniuvannia ekonomichnoyi bezpeky derzhavy z vykorystanniam konstruktynoho pidkhopu. [assessment of economic security of the state using constructive approach]. *Biznes Inform.* No. 9. P. 44–55.